

gori imenovane pravice odveže. Če bi se pa gospôda téh pravíc še za naprej posluževati hotla, bi se mogla podložnim tudi škoda poverniti, katero jim zajic po njih njihvah in vertih, zlasti pri cepljencih (pelcarjih) naredi, pri nekterim po 10, 20 in še več gold. škode napravi. Sej niso tisti časi več, kakor so jih naši spredniki imeli, de bi se pustili pod jarmam sêmtertjê vlačiti, kmetje so v zdanjih časih bolj razumni in prebrisani, kakor so njih spredniki bili.

Pavle iz hribov!

Odgovor na to Pavletovo vprašanje.

De so naši kmetje zdej bolj razumni, kakor nekdanji, nas práv veselí, posebno veselí to Novíce, ktere se že več let prizadevajo, kmete podučiti. De kmetje Novíce pridno beró, nam kažete tudi Vi, Pavle iz hribov.

Pa ravno zató želimo, de bi Novíce tudi na tanjko, práv na tanjko brali; sej so v lahko razumljivim jeziku pisane. Ali, ljubi Pavle! to ni ne v 44. ne v 45. listu stalo, de se hoče gospôda lovskih pravíc vedno naprej posluževati, ampak le *tako dolgo* ji gre pravica, dokler ne bo zavoljo tega očitna postava dana od Cesarja. Te postave pa še Cesar niso dali, kër tudi državni zbor v lovskih in ribških pravícah še ni nič gotoviga sklenil. Mi smo zavoljo tega z dvema poslancema samí govorili, pa obá sta rêkla, de zastran lovskih in ribških pravíc zbor še ni nič sklenil. Dalje — na Krajskim lovske pravice niso take gruntne pravice, kakor druge — ampak so kupljeno blagó, torej se bo mogla ta reč drugači poravnati.

In še na dalje — zajic bo vedno drevesa glodal, ako jih ne boste obvarovali po vertnarskih podukih. Tudi zajcov ne bomo potem po repu poznali, čigavi de so, ali so naši, ali našiga sosedá?

Le pametno in pravično, ljubi moji? Lovske in ribške pravice bojo padle in kmetijstvo bo svobodno posestvo postalo — pa vse se mora po postavnim potu zgoditi. Brez postavnost je poguba vsaciga človeka. Hiša se zna kmalo podreti — pa nova ne tako hitro sozidati; torej le pravično, le postavno! Cesar so nam svobodo dali, pa hočejo tudi, de se stare postave spoštujejo, dokler jih Sami ne overžejo.

Vredništvo.

Pervi prihodnji opravki državniga zbora.

Načert podstavnih pravíc.

(Konec.)

§. 20. Vsak ima pravico svoje misli očitno izgovoriti, popisati, v podobah pred oči postaviti in na kakoršno vižo le hoče, med ljudstvo dati.

Ta pravica se ne sme nikdar in nikoli *) kratiti, odložiti ali odstaviti, namreč ne po cenzuri, ne po posebnih dovolitvah, ne po vlagi denarja, ne po štampelnjih.

Krivična raba te pravice nej se kaznuje po splošnih postavah in ne drugači, kakor po sklepu prisezniga sodbiša.

Če je pisatelj kakiga pisanja ali stvarnik kake podobe znan in de ima v deželi svoje navadno stanovanje, se ne sme kak drug za to preganjati.

Tako dolgo, de se v ti reči kaznovavna postava ne vpelje, imajo zavoljo krivične rabe tiskarnije dozdanje začasne (provizorne) postave veljati.

§. 21. Vsak narod ima pravico za ohranjenje in oskerbovanje svoje narodnosti sploh, in svojiga jezika sosebno, katero pravico mu nihče žaliti ne sme.

*) Nikdar in nikoli?! Če bi bili pisatelji pošteni ljudjé, bi bilo že práv — če so pa razvujzdani, kakor so nekteri Dunajski bili, na priliko Häfner, Tausenau, Becher i. t. d., Bog nam pomagaj!

Vredništvo.

Deržava bo varovala enakopravnost vsih deželskih jezikov v šolah, v kancelijah in v očitnim življenji. *)

Lastnina vsaciga človeka stoji pod varstvom deržave. Nihče se ne sme iz svoje lastnine spodriniti, drugači kakor a) po sodnim sklepu ali, b) po odvetji zavoljo splošniga blagostanja.

Poslednje ravnanje se le zamore vpeljati po posebnih postavah in proti primerjenimu odškodovanju, katero se navadno naprej plača.

§. 23. Lastnina se ne sme krajšati ne po fevdalni zavezi, ne po ustavi rodbinskiga fidejkomisa.

Posebna postava bo red obsegla, po katerim bo fevdalna zaveza odnehala.

Rodbinski fidejkomisi ostanejo nerazdeljiva lastnina v roki tistih, katerim bojo nepadli na dan oznanjenja te ustavne postave.

§. 24. Noben deržavljan se nima v prostim obračanju svojiga premoženja drugači kratiti, kakor po pravilih deželskih postav in po posebnih postavah zastran delitev zemljiš.

Delitev lastnine v zgornjo pravico in v uživavno lastnino je na večno prepovedana.

§. 25. Sleherni mora po primeri svojiga premoženja in svojih prihodkov k potrebam deržave pripomoči.

§. 26. Vsak deržavljan in vsako zemljiše mora v soseskini zavezi biti.

Stavne pravice vsake soseske so:

1) Volitev svojih predstojnikov in namestnikov.

2) Samosvojno oskerbništvo svojih reči, in raba policijskih opravil svojiga kraja. Soseskina naprava bo zaznamevala, v kakšni meri se bo stanovitno premoženje prodajati ali zadolžiti zamoglo.

3) Očitno razglašanje svojiga gospodarstva, in večidel očitnost vsih opravil.

§. 27. Za varstvo deržave in ustave je bramba ljudstva postavljena, ktera se razdeli v armado in v narodno stražo, in ktera bo po posebnih postavah v red djana.

Bramba ljudstva bo prisegla na ustavo, in se zamore za zatiranje notranjiga nepokoja le takrat obrniti, kader jo deželske uradnije povabijo po postavno odločeni zadevah in mérah.

§. 28. Vsak deržavljan je dolžán, vojniško službo oséбно opravljati. Izneme bojo vojniške postave zaznamovale.

§. 29. Armada je podložna deželskim postavam in sodnijam.

Vojniške sodbiša imajo le v vojski in pri pravilskih prestopkih veljati.

§. 30. Vsi brambovski možjé, kateri ne služijo v armadi, imajo po postavi enako pravico in dolžnost pri narodni straži opravila delati.

Bolj natanjke pravila in izsneme od te postave bo postava za narodno stražo obsegla.

Vsak ima pravico orožje nositi, ki po ti postavi ni od službe v narodni straži odločen.

Domorodne reči verlim rodoljubam v prevdark.

Mile Novíce! Vam, ki ste krasne podpornice izobraženosti in narodnosti naše, izročimo, kar nam gledé šol na sercu leži.

Unidan smo prejeli od ministerstva jako lepe poduke ozír slovenskih šol: kako de imajo kateketi tudi ponovljati z otroci keršanski nauk v šolah, pa ne ga

**) Po naših mislih bi se ta razdelk bolj jasno mogel takole postaviti: »Vsak narod ima nerazžaljivo pravico za ohranjenje in oskerbovanje svoje narodnosti sploh, in svojiga jezika sosebno, katero pravico mu deržava v šolah, v kancelijah in v očitnim življenji varje.« Poslanci! takó sklenite ta razdelk, de bo njegov zapopadek jasin. Vredništvo.

naslanjati učenikom; kako de se imajo zbirati učitelji na stanovitih krajih in se posvetovati, na kateri način bi se izobraznost slovenske mladine nar bolj pospešiti dajala, i. t. d. Oj, kako lepe so te vladine! tode pisane so od mož, ki ne poznajo, ne našiga ljudstva, ne naših okoljšin. Pa kdo je tega kriv? Noben drugi, ko mi sami, ki svojih rán pokazati nečemo. De bi se pa te okoljnosti od vsih platí dobro poznale, je naša sveta dolžnost povedati, kje de nas čevelj tiši. Tako bi tudi jaz rad, predenj na dve potrebni vprašanji pridem, samo poverhno opomnil na okolico Metliško.

Tù je še šolstva polje malo obdelano, kakor tudi ljudstvo z duhovniki slabo prevideno. Vzrok tega zasledimo pri Ljubljanskim in Goriškim nekdanjim škofijstvu. Pri Ljubljanski stolici so sedeli enostrani Gorenci, ki so na svoj malin vodo ravnali Dolencam v kvar: narejali so po Gorenskimi fare in lokalije, dokler je vérska denarnica kaj iméla; Dolensko stran so pa bolj v nemar pustili, okolica Metliška jim je bila „Novaja zemlja“ — mislili so, de tukej le človekojédci živijo! Goriški in po tem Ljubljanski škofi ték do Kavčiča se niso na to stran nikoli skorej firmat podali, ampak to opravilo Hrovaškimi škofam izročili, kar tù in tam od téh posvečene cerkve bistro svedočijo. Ali se je potlej čuditi, de od Černomlja do Vinice skoz velike in številne vasi 4 ure gredé nikjer fare ne najdeš? Opomniti mi pa ni treba, de na Krajskim druge šole ni kakor pri fari. Sto in sto je tedaj v teh občinah lépih mladenčev, ki bojo njih spredniki v sirovosti in divjosti umerli, čerk nepoznavši. V naši dóbi je škofijstvo spoznalo kervavo potrebo nove fare v Dragotuši in si že več ko 15 lét prizadeva doseči ta lépi namen, ali zastonj. Ogledoni so tako dolgo tam na ogledde hodili in izvijevali: od kod bi ondešnja duhovšina živež imela, de so jim uboge občine za njih pota plačale toliko denarjev, de bi si bile z njimi lahko farovž in cerkev sozidale! Oj, de bi nova vlada te gerde navade neoblekla! Černomeljska fara ima malo malo ne 7 tavžent duš; med temi je več ko 1100 za šolo spretnih otrok, v šolo jih navadno ne hodi čez 150. Pa kam bi tudi šli, ko bi jih le tretína prihajala? 950 jih po tem takim brez šolskiga uka ostane! Taka se mende tudi v Semiču, Metliki in Vinici godí. Podzemelj, Adlešič, Preloka in Verh nimajo nobenih šol, de si lih je duš okoli 6,288. Quantus ergo patet campus!!!

(Konec sledí.)

Slovensko društvo v Ljubljani je v seji 19. listop. sklenilo, naslednjo prošnjo na presvitliga Cesarja oddati:

Vaše c. k. Veličanstvo!

Slovenski narod je cesarstvu stolétno vernost in udanost ohranil. Desiravno po poprejšnjih zatiravnih razmerah vladjanja v svojim narodnim občutu in v svoji narodni omiki zadržan, je vedno za svitli Habsburško-Lotrinški prestol z nepremakljivo zvestobo stal.

Vzdigoval je svoj nerazkrušljivi sčit zoper meč sovražnikov, zoper nevéro in zoper pogubno izjurov dežel vdirajočo kugo, v brambo avstrijskiga cesarstva.

Ta narod bo tudi zdaj v razdruživnim vrenji narodov močni jez postavil, odbiti Avstrii nevarne naklepe nemškiga narodniga zbirališa v Frankobrodu.

Zdej so Slovenci prejeli plačilo za svojo neganjivo zvestobo. Cesarska beseda je svobodo in narodno enakopravnost izrekla.

Edino, veliko cesarstvo je tako še le občinstvo vsim v njim zedinjenim narodam postalo, in Slovenci z veseljem kri svojiga zvestiga serca za-nj zastavijo, prepričani, de se bodo tudi drugi enako opravi-

vičeni narodi obširne države te udanosti radi vdeležili.

Frankobrodski narodni zbor se je z znanimi razdelki prihodne nemške ustave zavezo avstrijskiga cesarstva ločiti prederznil.

Modro vladarstvo Avstrije se bo brez dvombe izpeljavi tacih sklepov z vso močjó zoperstavilo.

Ponižno podpisano slovensko društvo se ne prederzne, veljavno mnjenje visokimu prestolu ponuditi, — kakor glas željá in občutov slovenskiga naroda pa vender za svojo dolžnost spozná, Vašimu Veličanstvu in v obličji svetá misli slovenskiga ljudstva razodeti.

To ljudstvo je v nerazdeljivosti avstrijskiga cesarstva prvi in nedotakljivi pogoj svojiga narodniga življenja na podlagi zagotovljene enakopravnosti vsih narodov spoznalo.

Iz tega vzroka je z nezaupanjem v nemško edinstvo, zoper svoje prepričanje in le iz spoštovanja cesarskiga ukaza, poslance za Frankobrod volilo, kakor tó volitni zapisniki spričujejo.

Pri tem ravnanji se je slovenski narod deržal pravila, de, če práv se zgodovinska, na pragmatiški zakon in na pismo nemške zveze operta pravica pri ustavni vladi kterimu omajana biti zdi, saj prirojena deržavna in narodov pravica nepremagljiva bramba in jez biti mora zoper silo časov.

Nemški narodni zbor v Frankobrodu na Majnu rani s svojimi sklepi ne le zgodovinsko temuč tudi prirojeno pravico avstrijskih narodov, in vsi avstrijski poslanci, če bi tudi vsi enakih misel bili, zavoljo manjšiga števila takih sklepov vstaviti ne morejo.

Dolžnost lastne brambe zaukaže tedej vsim avstrijskim narodam se takimu počenjanju oestro zoperstaviti.

Ponižno podpisano slovensko društvo, ki po svojih udih iz vsih slovenskih krajev želje in misli slovenskiga naroda pozná, za svojo sveto dolžnost derží, namesti njega se tu oglašiti in pristopi k visokimu prestolu Ferdinanda dobrotljiviga s prošnjo:

Vaše Veličanstvo naj blagovoli milostljivo narediti, de se slavjanski poslanci iz nemškiga narodniga zbirališa v Frankobrodu nazaj pokličejo.

Slovensko društvo v Ljubljani 19. listopada 1848.

Živa prošnja.

Kér z žalostjo strašne reči slišimo od nekterih naših poslancov pripovedati, ktere ali z besedo ali po pismih med ljudí trosijo, prosimo vse poštene ljudi, nej nam po gotovih pričah, ki so kaj taciga govoriti slišale, oznanijo, ali pa take pisma vredništvu *) pošljejo, de jih bo razglasilo in de se bojo spoznali naši sovražniki, ki nas hočejo v brezpostavnost pogrezniti. Tudi Dunajčanje — kakor smo v kurírji brali — hočejo Fistru, Fišhofu, Goldmarku in Violandu, ki so z Löhnerjem in Borošem v en rog trobili, njih poslanstva preč vzeti in si poštene možé za poslance izvoliti. Tudi mi ne smemo izdajavcov terpeti! Ustavoljub.

Černe bukve.

Večkrat — posebno pa v velikih tergih v Ljubljani — vidimo, kakó uboga živina pred kerčmami cele ure vprežena stoji, de jo dež spira in burja tare, kér je pijanec že davnej pozabil, domú jo odriniti. Mende de mu tisti krajcarji v môšnji cvilijo, ki jih je za derva, žito ali kakošno drugo blagó skupil. Le ko je vina do gérla poln, se verže na voz in jaha sostradano živino domú, de vse vprek letí; ne vidi ne ceste ne grabna,

*) Gotove reči bomo berž razglasili, kér je to naša dolžnost. Vredništvo.

poslancam in sploh postavotvorcam naključeno, kej časa v takim kraji kje na deželi živeti, kjer si ubog posestnik z deržino ni nobeno uro ponoči premoženja in še življenja svest; gotovo bi zoper hudodelce ojustrejši postave dali. — Ako bo obsojenje k smerti in telesna kazin overženo, kakor je v §. 8. predloženo, po tem že res tako rekoč ne ostane kej, pred čimur bi divja hudobija kak posebin strah imela. — Torej Slovenci, premislite to, čez kar se bo na zboru govorilo in uterjevalo; prašajte umne možé za svét, in po tem naročite svojim poslancam kakó naj v ti reči govore in glasujejo.

Svobodoljub.

Domorodne reči verlim rodoljubam v prevdarak.

(Konec.)

Ministerstvo velí, naj bi duhovniki tudi ponavljali z otroci nauk, rekši, de bi ga učiteljem neprepušali, in to je práv; veroznanstvo ni ko druge znanosti, de bi ga človek le iz glave vedil: treba je, dočim se um s kersanskimi resnicami rasvitljuje, mečiti in nagibati mlade serca, po razlaganih resnicah tudi živeti. Pa kdo zamore to boljši storiti, ko za svoj poklic vneti duhovnik? Vprašam pa, če so le 3 duhovni na taki razvlaki, kot je tu, pojde le kateket v spovednico, spraševati za velikonočno spoved, obhajati, ali pa med otroke v šolo? In ali bo vés zmučen pri učenju to dosegel, kar bi čil gotovo storil? Dajte nam kateketa!

Vernem se nazaj na svoje vprašani, ki zadevate šolsko kurjavo in bukve. Staro deržavno poslopje se je poderlo, novo pa še sozidano ni; vender se ta dva zadevka na poček izida prihodnjih odlok ozir šolstva odmakniti ne data: est enim periculum in mora.

Po starih postavah so grajsaki za šole derva dajali, zdej pa, ko je zaveza med podložniki in grajsaki nehala, kratijo se ti te dolžnosti. Kdo bo v prihodnje to skerb prevzel? Naš kmet, ki sam derva kupovati mora, šolske koristi pa ceniti ne vé, marveč dolžnost otroke pošiljati v šolo spoznava ko tlako, ne bo sam od sebe derv dajati hotel, ako ga imel ne bo, ki bi mu veléval. Nekiga dne stopim v nezakurjeno stanico, kjer so otroci mokri in raztergani od zime z zobmi šklepetali, in poprašam: zakaj de šola zakurjena ni? pa dobim odgovor: de nobeden derv ne da.

Dozdej so kresije revne otroke z nemškimi bukvami oskerbovale, kdo jim bo zdej, ko je dolgo preganjana slovensina natorne pravice dobivši svoje mesto zaselca, takih bukvic v slovenski obleki dajal? Ali bojo še v prihodnost rečeni poglavarji to lepo dolžnost overševali? Naj bi to brez odloge začeli. Revšina je huda môra, ki mladini v šoli dihati ne da.

O Vi vsi, ki imate moč in oblast, dajte mladosti hrane po kateri hlepi; dajte ji pomočkov izobraziti se v maternim jeziku. To storivši bote jo potegnili iz sirovosti, divjosti in lenôbe; s tem ji bote polajšali njeno naravno življenje; bote izkojili narod, ki bo sebi in drugim v čast. Da borme je to storiti že zadnja dôba, ako nečete de se ljudstvo ne pogrezne do dna v preziranje samiga sebe in v pohlepo po ptujim.

De smo že v nemšino globoko zabredli ne le v mestih, ampak tudi v mesticih, nam jasno kaže sledeča prigodba: Ni zdavna kar se je omožila hči nekiga kerčmarja na svoje šake v nekim mesticu blizi Hervaškiga. Na pir so bili pozvani, se vé de, vsi imenitni mestnjani. Svatje pridejo do cerkve spremljani od muzikantov. Vse je bilo veselo. In glej! vsa ta radost zgine naenkrat. Kdo je bil tega kriv? Duhovnik: Slovensko jih je ogovoril pred oltarjem! „Z nami govori po krajnsko, kakor s pauri,“ se je na glas šepetal. Risum teneatis amici!

Glejte dragi Slovenci, kako zaničevana je Slovenija tudi pri prostim ljudstvu!

Slava, vedna slava tedej vsim, ki si prizadevajo buditi naše ljudstvo iz njegoviga globokiga sna; čin je sicer truda poln, ali je vréden večniga spomina. Pozni vnuki jim bodo hvalo vedili. Slava g. g. vrednikama Novic in Slovenije, ki se tako krepko potegujeta za narodnost našo. Slava slovenskemu društvu, ki tako modro in nježno vzdiguje našo mater Slovenijo.

J. Kobe.

Povedanje od slovenskiga jezika.

Spisal V. Vodnik.

(Dalje.)

V Gradiši se je to mésto začelo Ljuba ali Ljubljana imenovati, kér je na lepim in ljubim kraji, per vodi in per poli ležijoča. Dolenci še dan današni v več krajih pravijo Ljubljena, ne Ljubljana; de si lih je Ljubljana tudi práv, od besede ljubljam, to je: za ljubo, rad imam.

Od ljubiga prebivanja pride več imén, kakor postavim: Ljubel, Ljubno, Ljuben na Štajarskim, Ljubljin na Polskim, Ljubljinic v Silezii.

Mesto Krajn je bilo od Rimcov imenovano Santikum; tukaj so knezi cele Krajne sedež iméli; zatorej so mu Krajnci s posebno zastopnostjo imé Krajn dali, in je bilo terdno obzidano, tudi ob obéh visokih bregovih Kokre in Save pred sovražnikom varno.

Stari bukviški jezik ima veliko podobnost z našim krajnskim. Bukviški jezik se tajsti imenuje, v katerim so bukve od nekda pisane. Čerke niso latinske, ampak cirilske in glagolitske, to je, stare slovenske. Te imajo podobo z greškimi. Tukaj v Ljubljani se najde več sort bukvet tega bukviškiga jezika: so namreč mašne bukve, sveto pismo, breviri, besediša, pesme, druge pisanja in gramatike, to je, jezikov nauk, od kteriga bomo drugikrat več govorili, naše krajnsko pomankanje bogatili in po bukviškim popravljali, kar smo se od stare korenine na stran zašli.

Popred moramo govoriti od navad in lastnost nekdanjih Slovencev, de bomo počasi pripravljani zastopiti, kar se bode od njih jezika réklo.

(Dalje sledí.)

Avguštin Gruber, nekdanji Ljubljanski škof.

Mislím, de ni napčno, ravno zdej nekdanjiga Ljubljanskiga škofa, slavniga gospoda Avguština Gruberja opomniti se, ko se toliko od slovenskiga jezika govoriti sliši, de se ga ljudém v starejih létih in ptujcam ni moč naučiti.

Čmu vse nepotrebno besedovanje? — Vse se da storiti, ako je le prava volja, prava ljubezen v sercu. Očiten izgled — razun mnozih družih — so nam milostljivi gosp. Avguštin Gruber, ki so rojen Dunajčan *) brez znanosti našiga jezika v létu 1816 v Ljubljano prišli in se ga toliko naučili, de so v létu 1821 pervič v Breznici na Gorenském, v poznejih dveh létih pa bolj pogostama v raznih cerkvah po slovensko pridigovali.

Serčna ljubezen do naroda tiste dežele, v kateri so živeli, je stariga na Nemškém rojeniga gospoda spodbodla, de so se njegoviga jezika naučili.

Nej bojo ta gospod vsim tistim lep izgled, ki se našiga jezika strašijo in mislijo, de se ga ni moč naučiti.

Kosmač.

Žalostni glasi iz Šmartna pri Litli.

Pretečeni četertik 23. dan listopada gré 3 in pol

*) Rojeni so bili 23. roznika 1763.